

חדר בריחה

לוחמת אצ"ל במסע ברחבי הארץ בניסיון לברוח משבי הבריטים.
פה ושם בבתי מעצר ובבתי חולים בארץ ישראל | תמר הירדני

דברים כאלה התקינו הבריטים רשת בתחתית האסלה. המסמכים שהתגלו היו אמנם רטובים מאוד, אך מרשיעים מתמיד.

המשפט היה קצר ותכליתי, ובעקבותיו נשלחה שרה אחר כבוד לנווה תרצה הבריטי, הלוא הוא בית המעצר לנשים בבית לחם. אבל אנחנו מדברים פה על לוחמת עשויה ללא חת שלא התכוונה לרצות אף אחד, ובעיקר לא את משך מאסרה הממושך. לימים סיפרה:

אחת השאלות הראשונות ששאלתי את עצמי עת הגעתי לכלא בית לחם הייתה: איך יוצאים מכאן? איך בורחים כדי לחזור ולהצטרף לחברי הלוחמים? התשובה שקיבלתי הייתה מתסכלת. העצורות הוותיקות שהיו בקיאות בתנאי הכלא הסבירו לי כי בעקבות ניסיון בריחה של אחת העצירות (ראו מסגרת) תוגברה השמירה, נמתחו גדרות תיל נוספות, ועל גג הבניין הוצבו שוטרים מזוינים כדי למנוע ניסיונות בריחה נוספים (כך ברחנו לחזית – 36 תיאורי בריחות נועזות של לוחמי המחתרת בשלטון הבריטי, בעריכת אנג'ל שפילמן, עמ' 263-264).

הבריחה במסוק

בעיה נוספת שעמדה בפני הבורחת הפוטנציאלית הייתה העובדה שבית הכלא היה נטוע בלב עיר ערבית עוינת, וברור היה שגם אם תצליח לברוח היא תיתפס ותשמש דוגלי כלכלים רעבים במיוחד. מה שהקשה

זהרת מסע: מדורנו עוסק הפעם באחד המבנים הכעורים ביותר שידעה העיר חיפה.

אפילו הנוף המרהיב הנשקף אל הדר הכרמל מהמפרץ לא מצליח לעמעם את הקופסתיות המדכאת של בית החולים בני ציון, לשעבר בית החולים רוטשילד, אבל הסיפור עצמו כל כך נהדר וגם יש בונוס בסוף הקשור למבנה המקורי, אז שווה לכם.

לשדות בית לחם

סיפורנו מתחיל בשלהי 1946, במרחק אווירי של פחות מחמישה קילומטרים מבית החולים, ברחוב העצמאות 82 בעיר התחתית בחיפה. היה זה בעיצומה של פעילות המחתרות נגד הבריטים, כאשר לוחמת אצ"ל יפהפייה ונועזת בשם שרה רוזנברג הצליחה להבריח מבית הבולשת הבריטית שעמד בדיוק שם מסמכים מסווגים ביותר במטרה להעבירם למפקדת האצ"ל בתל אביב. מישוהו הלשין על שרה, ובדרכה למפקדה חסם ג'פ צבאי את האוטובוס שבו ישבה. שני שוטרים שלפו ממנו את הגברת ההמומה, שלמרב המזל הספיקה להחביא את המסמכים מתחת לבגדים לפני שנסחבה לתחנת המשטרה בזיכרון יעקב. הבריטים היו בטוחים שיש להם תיק בטוח נגדה, אבל הם לא לקחו בחשבון ששרה, שהלכה לשירותים, השליכה את כל המסמכים המרשיעים לאסלה והורידה את המים. מה שהיא לא לקחה בחשבון זה שבדיוק בגלל

א

לאן נוסעים?

בית החולים בני ציון בחיפה

המבנה ההיסטורי של בית החולים רוטשילד

מה מסתתר בתוך הבניין הגדול?
בית החולים בני ציון בחיפה
צילום: Gellerj

שרה הייתה לוחמת ללא חת שלא התכוונה לרצות אף אחד, ובעיקר לא את משך מאסרה הממושך

כשבכל יום עלול לפרוץ המון ערבי פנימה, לפגוע בבנות ואולי אף להרוג בהן. מנהל הכלא לא לקח את הטענות ברצינות וסירב להקשיב לטענותיה של אסירה שגם ככה עשתה לו מספיק צרות. בתגובה ארגנה שרה מרד ספונטני שבמהלכו סירבו האסירות היהודיות להיכנס לתאים שלהן. היא עצמה הצליחה, רק א־לוהים יודע איך, לפרוץ למשרדי בית הסוהר, לשרוף אותם כליל על כל תכולתם ואף להשתלט על מפתחות הכלא. הבריטים תפסו את הראש בייאוש

המבצע. הן מדדו את אורך הגג בצעדים, בדקו את מספר השוטרים על הגג בכל זמן נתון ורשמו במדויק את הזמנים של חילופי המשמרות. המידע החשוב שוגר בדרך לא דרך לאיתן לבני, חברה של שרה, שבדיוק הצליח לברוח מהכלא בעכו וחזר לשמש כקצין המבצעים של האצ"ל. התכנית הייתה נהדרת והמידע היה מצוין. הבנות המתינו בציפייה, אך רק דבר אחד לא נלקח בחשבון ובגללו אי אפשר היה לחלץ אף אחת מהכלא: לצבא הבריטי בארץ בכלל לא היו מסוקים.

שרה המתוסכלת הבינה שמהכלא הזה לא תצמח לה ישועה, ואחרי כ"ט בנובמבר 1947, כשהתסיסה הערבית על תכנית החלוקה התלקחה, היא הקימה מהומה בטענה שלא ייתכן לכלוא אותה בלב סביבה כה מסוכנת

עוד יותר על העניינים היה אופייה הסוער, שבגללו סטרה כבר סמוך להגעתה לקצינה בריטית שעצבנה אותה. הדבר גרר כמובן עונש כבד והיא הועברה לאגף שמור ביותר שבו האסירות יצאו לטייל רק על הגג ולא בחצר.

בניגוד למצופה, שרה דווקא ראתה בדבר הזדמנות נהדרת, שכן היא בדיוק קראה באיזשהו מגזין על המצאת המסוק ובראשה עלה רעיון גאוני – לברוח מבית הכלא באמצעות מסוק. הרעיון היה פשוט ותכליתי: אנשי האצ"ל ישתלטו על מסוק של הצבא הבריטי, יטיסו אותו לבית לחם, ינחתו על גג בית הסוהר, ייקחו אותה – ואם יהיה מקום אז גם חברות נוספות – וימריאו הרחק אל השקיעה. במשך חודשים ארוכים אספו שרה וחברותיה בחשאי מידע חיוני לטובת

מגפות, התקפי תוספתן מודלק ושיגעון, היא מצאה שהזרקת חלב חם לשריר גורמת לחום גבוה ולהתקפים המדמים אפילפסיה. שרה לא חיכתה רגע ועוד באותו שבוע הצליחה לסדר לעצמה חובש יהודי חמוש במזרק שהסתנן לכלא והעניק לה את הזריקה, אך התוצאות היו לא לגמרי צפויות:

בתחילה לא חשתי דבר, אך לאחר זמן קצר תקפו אותי צמרמורות קשות וחשבתי כי קצי קרב ובא ואצליח לצאת מעתלית רק על אלונקת מתים (שם, עמ' 265).

למרבה הצער, מפקד הכלא לא התרשם וקבע שמצבה של האסירה לא חמור עד כדי לקיחת סיכון ושליחתה לבית חולים. הצמרמורות פסקו בהדרגה עם עלות השחר, אך להזכירכם, אנחנו מדברים פה על לוחמת עשויה ללא חת, ולכן היא גררה את עצמה בבוקר לחדר האוכל אחרי ליל סבל ללא שינה ושם נתנה את מופע חייה בהתקף מדומה של התוספתן. צווחותיה הזניקו את כל המחנה ולא היה שם אחד שלא הזדעזע למראה האסירה המסכנה. רופא הכלא שהוזעק למקום אבחן מיד דלקת בתוספתן והורה לפנותה ללא דיחוי לבית החולים.

ארזתם לבד?

◀ ניסיון הבריחה הקודם של עצירה המוזכר בזיכרונותיה של שרה הוא סיפורה הנועז של קריינית לח"י המפורסמת גאולה כהן, לימים חברת כנסת וממייסדי תנועת 'התחיה'. היא הצליחה לקפוץ מעל גדר בית הסוהר בבית לחם ולברוח, אך נתפסה על ידי הבריטים ונשלחה לצינוק. זה לא הפריע לה להשלים לימים את תכנית הבריחה. היא נמלטה מבית הכלא במגרש הרוסים בירושלים שאליו הועברה לצורך טיפול רפואי.

◀ ב־1944 פגשה שרה רוזנברג את מייק אשבל, לוחם אצ"ל עולה חדש שנשבה מיד בקסמה. באותו אירוע הוא שר ביידיש את 'שיר הפרטיזן' המתחיל במלים "היום מריאן יקרתי ניפגש ליד התותח", ולבקשתה של שרה הבטיח כי יתרגם למענה את השיר. את ההבטחה קיים אשבל שנתיים אחר כך, כשישב בתא הנידונים למוות בכלא עכו וחיבר את השיר 'עלי בְּרִיקְדוֹת' הפותח במלים "היום שָׁרָה הִקְטְנָה נִפְרָד בְּצִאתִי לַמִּלְחָמָה". עונשו של אשבל הומתק אמנם למאסר עולם, אך הוא נהרג בעת הפריצה לכלא עכו.

◀ יומיים לאחר קום המדינה, בז' באייר תש"ח, נישאה שרה לאיתן לבני בחתונה הראשונה שנערכה במדינת ישראל, וזאת באישור נדיר של הרב אונטרמן לערוך חופה בימי ספירת העומר. לזוג נולדו שלושה ילדים, ובהם ציפי לבני הידועה. תוכלו למצוא אותה ביוטיוב מספרת מהרפתקאות אמה בכנס רופאים שנערך בבית החולים רוטשילד ("ציפי לבני על אמה לוחמת האצ"ל שרה לבני").

והודיעו כי יפנו את 'המפלצת' עם כל האסירות היהודיות בהקדם האפשרי מבית לחם.

הפכה עולמות כדי להימלט. אמה של ציפי לבני, לוחמת אצ"ל שרה רוזנברג

החולה המדומה

ב־28 בדצמבר הגיעה שרה עם כל האסירות למחנה המעצר בעתלית שליד חיפה ששוכנו בו מעפילים לא חוקיים. זה היה מתקן כליאה קצת פחות שמור מהכלא בבית לחם וגם סביבתו הייתה נעימה יותר, אך הפיקוח על שרה היה קפדני מאוד. כשהבינה שבריחה רגילה לא תצלח היא החלה לבשל תכנית מתוחכמת שכללה התחזות לחולה במטרה להישלח לבית חולים כדי לברוח ממנו. אחרי שהשקיעה חודשים בקריאת מאמרים על תסמיני מחלות,

התכנית הייתה נהדרת והמידע היה מצוין. אך רק דבר אחד לא נלקח בחשבון: לצבא הבריטי בארץ בכלל לא היו מסוקים

מבנה בית החולים רוטשילד שממנו נמלטה שרה נבלע לגמרי בתוך המבנה החדש של בית החולים שהחליף את שמו לבני ציון

מודיעין שלום

איפה לאכול

אל גאוצ'ו

יפה נוף 120
כשר, בשרי, 04-8370997

חומוט ברדיצ'ב

שדרות המאירי 8
כשר, צמחוני, 04-5674132

קפה פלפלת

שדרות הנשיא 109
כשר, חלבי, 04-8267726

עוד באזור

מוזאון טיקוטין לאמנות יפנית

שדרות הנשיא 89
כניסה בתשלום, 04-8383554

הגנים הבהאים

יפה נוף 45
כניסה חופשית, 04-8313131

גן החיות הלימודי

התשבי 124
כניסה בתשלום, 04-8372390

תמר הירדני
מוסמכת החוג ללימודי ירושלים וארץ ישראל במכון שכטר, מורת דרך, מדריכה
ביד יצחק בן צבי, חוקרת ירושלים וסופרת ילדים

מאנשי הצוות ברוטשילד לא יוכל לשתף עמה פעולה, וגם שהשוטר המשגיח מחוץ לחדר לא ייעלם פתאום, אך בית החולים היה רק בן קומה אחת ושכן בלב שכונה יהודית. מתחת לאפו של הצוות המתכונן לניתוח זינקה החולה מעל המיטה, דילגה אל החלון בניתור שלא היה מבייש את נדיה קומנצ'י ונעלמה בן רגע בסמטאותיה של חיפה היהודית. הבריטים חטפו קריזה והורידו את הסמל שעמד בדלת לדרגת טוראי. הם חיפשו אחרי הבורחת עוד ימים רבים, אך עד עצם היום הזה לא הצליחו להניח עליה את ידם.

נבר לא בורחים

בית החולים רוטשילד גדל והתפתח מאז מאוד, נוספו לו קומות ואגפים חדשים והוא אף שינה את שמו לבית החולים 'בני ציון'. רק יודעי ח"ן מעטים יודעים כי בתוך הקישקס של המבנה הכעור הניצב שם היום, שאפילו הנוף המרהיב הנשקף מהמפרץ לא מצליח לעמעם את הקופסתיות המדכאות שלו, מתחבא כמעט בשלמותו המבנה המקורי של בית החולים רוטשילד ההיסטורי. חפשו את מרפאות החוץ של בית החולים ותראו ישועות. ם

מה שטרף את הקלפים היה בית החולים שאליו הגיע האמבולנס. היה זה בית החולים הממשלתי של חיפה – היום המבנה הישן של בית החולים רמב"ם – שעמד בלב שכונה ערבית ואובטח היטב. אם זה לא מספיק, הרי שהחולה המדומה הובהלה הישר אל חדר הניתוחים שבקומה השישית. בשלב זה הבינה שרה שאין לה כל סיכוי לברוח מהמקום, ובצער רב היא החליטה לוותר על ההצגה ולגלות את האמת. היא סיפרה לרופאים שהתקף לא היה ולא נברא וביקשה לחזור לעתלית, אך אלה לא האמינו לה והיו בטוחים שהיא פוחדת מהניתוח. הם לא הסכימו בשום אופן להחזיר אותה לעתלית ללא ניתוח. שרה דרשה אפוא שיעבירו אותה לבית חולים יהודי, בטענה שאינה סומכת על הרופאים הבריטים. לראיה ציינה שרק שנה קודם לכן מת אצלם לוחם אצ"ל על שולחן הניתוחים. הלוחם ההוא, אגב, הגיע לבית החולים כשהוא כבר שלושת רבעי מת, אבל שרה סירבה לשמוע אפילו מלה והודיעה לרופאים שחסר להם אם יתקרבו אליה. הרופאים הרימו ידיים והעבירו אותה באמבולנס מאובטח לבית החולים רוטשילד שבשכונת הדר הכרמל. שרה נשמה לרווחה. ברור היה לה שאיש